

Majakkamatkailun kehittämissuunnitelma Suomessa ja Virossa 2008 - 2013

Johdanto

Ympäri maailmaa majakat ovat menettämässä roolinsa nykyaikaisena navigointivälineenä ja ansaitsevat yhä enemmän huomiota kuten historialliset rakennukset ja merikulttuurin "ikonit" sekä matkailukohteet. Tähän liittyy ongelma, miten pystytään säilyttämään historiallisesti arvokkaat majakat ja muut navigointivälineet seuraaville sukupolville, koska turvallisesta navigoinnista vastaavat viranomaiset (merenkululaitokset) eivät saa asettaa päätehtäväksi historiallisten kohteiden säilyttämistä. Samalla tulee käytännössä ilmi, että valtion museovirastoilla ei ole riittävän määrin varaa kunnostaa syrjäseuduilla sijaitsevia kohteita.

Ihmisiä on aina kiinnostanut korkeilta paikoilta katsominen ja tähän majakat sopisivat erittäin hyvin, mikäli ne olisivat yleisölle avoimia. Mutta koko maailmassa, kuten Suomessa ja Virossakin, tehdään vasta ensimmäisiä askelia avatakseen majakat yleisölle.

Suomessa on avoinna jo seitsemän majakkaa: Bengtskär, Hailuoto, Isokari, Kylmäpihlaja, Söderskär, Tankar ja Utö. Virossa oli vuonna 2007 avoinna vain kolme majakkaa, vaikka Virossa on historiallisesti ja arkkitehtuurin puolesta kiinnostavia majakoita enemmän kuin Suomessa. Kaikki kolme historiallisesti kiinnostavaa majakkaa-matkailukohdetta (Kõpu, Ristna, Tahkuna) sijaitsevat Hiidenmaalla Kõrgessaaren kunnassa.

Monella kunnalla ja muilla kehittäjätahoilla onkin edessä hyvä mahdollisuus kehittää alueensa majakoista matkailutuotteita. Majakoiden käyttöönotto matkailukohteeksi edellyttää kunnilta innokasta ponnistusta pystyäkseen koordinoimaan majakoiden perusomistajan (valtiolliset menekuluviranomiset) ja paikallisten yrittäjien sekä muinaismuistojen- ja luonnonsuojelijoiden intressejä sekä saadakseen eri tahot pohtimaan ja toimimaan yhdessä, että majakat tulisivat kaikkien käyttöön.

Historiallisesti tärkeiden majakoiden suojeleuhjelman laatimista helpottaa kansainvälisen majakkahallintoliiton IALA:n (International Association of Marine Aids to Navigation and Lighthouse Authorities) julkaisema käsikirja "IALA Lighthouse Conservation Manual" (ks. www.iala-aism.org), johon pohjautuu myös tämä kehittämissuunnitelma.

Hankkeen "Majakat matkailutuotteeksi" päätavoitteena on majakkamatkailun kehittäminen ja edistäminen Suomen etelärannikolla sekä Virossa. Kyseinen kehittämissuunnitelma on laadittu hankkeen aikana 1.4.–31.12.2007. Suomessa hanketta koordinoi hanketta Antti Karlin Turun yliopistosta, Virossa Maret Pank ja Aado Kesipaik Tallinnan teknillisen yliopiston Kuressaaren college'ista. Kehittämissuunnitelma on kypsynyt hankkeen opintomatka-, työkousten ja seminaarikeskustelujen tuloksena ja siihen on osallistunut hankkeen aikana yli 20 henkilöä eri tahoilta.

Majakoiden tilanne Suomessa

Suomen ensimmäinen majakka rakennettiin vuonna 1753 Utön kallioluodolle Pohjois-Itämerelle, Turkuun johtavan väylän suulle. Rannikoiden majakkaverkko alkoi kuitenkin hahmottua vasta Suomen siirryttyä 1809 autonomisena suuriruhtinaskuntana Venäjän

yleisön saavutettavissa vasta kahdeksan vuotta. Matkailukäytössä ovat Bengtskär Hiittisten ulkosaarilla, Utö Korppoossa, Isokari Kustavissa, Kylmäpihlaja Raumalla ja Tankar Kokkolassa. Rakennushistoriallisesti arvokkaita, alun perin miehitettyjä majakoita on Suomessa 20.

Eniten turisteja houkuttelee majakkamatkailun pioneerikohde, Dragsfjärdin Bengtskär. Vuonna 1995 matkailijoille avatulla saarella oli kävijöitä alussa tuhat. Bengtskärin osalta on tehty myös visio vuoteen 2016, jolloin tavoitteena on saada vuosittain majakkasaarelle 20 000 kävijää.

Majakkamatkailusta ei ole olemassa virallisia tilastoja. Majakoilla toimivien yrittäjien tietojen mukaan Suomessa matkailukäytössä olevilla majakoilla kävi vuonna 2007 lähes 40 000 matkailijaa. Määrät ovat kasvaneet jatkuvasti.

Suomen majakoista on julkaistu useita postimerkkejä ja parhaimman käsityksen majakoista saa ”Suomen majakat” –kirjasta, joka on julkaistu vuonna 1999.

Majakoiden tilanne Virossa

Nykyisen virallisen rekisterin mukaan on Virossa yhteensä 61 majakkaa, 184 loistoa ja lähes 200 poijua ja ne ovat toimivia merimerkkejä. Sen lisäksi on muutamia historiallisesti kiinnostavia majakoita/merimerkkejä, jotka nykyisin eivät ole enää käytössä merimerkkeinä, mutta ovat historiallisesti tai rakennustaiteellisesti kiinnostavia (Laidunina, Kiipsaare, Käsmu).

Suurin osa Viron majakoista (<http://195.50.203.61:8010/SLAID1.HTM>) on valtion omistuksessa ja Eesti Veeteede Amet:in (EVA) hallinnossa. Navigointimerkeistä vastaavat EVA:n viisi alueellista keskusta: Harjumaan ja Virumaan majakoita hoitaa *Põhja-Eesti navigatsioonimärgistuse talitus* (Pohjois-Viron merimerkkitoimi), asuinpaikka Lume 9 (Hundipean satama) Tallinnassa; Hiidenmaan ja Läänemaan majakoita hoitaa *Läänemaa navigatsioonimärgistuse talitus* (Läänemaan merimerkkitoimi), asuinpaikka Uus-Sadama 2 Haapsalussa; Saarenmaan majakoita hoitaa *Saaremaa navigatsioonimärgistuse talitus* (Saarenmaan merimerkkitoimi), asuinpaikka Pärna 6 Kuressaaressa; Pärnumaan majakoita hoitaa *Pärnu navigatsioonimärgistuse talitus*, (Pärnumaan merimerkkitoimi), asuinpaikka Merekalda 16 Pärnussa, ja sisävesistön navigointimerkkejä (Peipsin majakat) hoitaa *Tartu navigatsioonimärgistuse talitus* (Tarton merimerkkitoimi), asuinpaikka Väike-Turu 4 Tartossa.

Kansainvälisen majakkahallintoliiton (IALA) valitulla listalla on 100 majakkamuistomerkkiä, kuusi niistä sijaitsee Virossa: Kõpu, Ruhnu, Tahkuna, Keri, Pakri ja Suurupin alempi majakka. Kõpun majakka on yksi kolmesta vanhimmasta jatkuvasti toimivasta merimerkistä. Vanhimmaksi toimivaksi majakaksi katsotaan Espanjan luoteisrannikon La Coruñan satamaväylässä sijaitsevaa ns. Heraklesen tornia, oletettavasti foinikialaisten perustettua ajanlaskumme alkuvuosina.

Nykyisin on Virossa muinaismuistojen suojelun piirissä 16 majakkakokonaisuutta: Kõpu, Suurupin ylempi ja alempi, Keri, Tallinnan ylempi ja alempi, Vilsandi, Mohni, Vormsi, Ristna, Tahkuna, Ruhnu, Pakri, Käsmu, Laidunina ja Kundan majakan rauniot. Suojelun piiriin halutaan lisätä vielä Kihnu, Abruca, Sorgu, Vaindloo ja Sõrve. Sekä muinaismuistojen suojelun että merenkulkuhallinnon (EVA) suunnitelmissa nähdään Kerin, Mohnin ja Sorgun majakoiden restaurointia, mutta kullakin taholla ei riitä siihen resursseja. Todennäköisempi on muinaismerkkiarvoisen Vilsandin majakan korjaus EVA:n toimesta. Korjaussuunnitelmista on jäänyt valitettavasti pois viereinen meripelastusasema, joka on siirtynyt yksityisomistukseen.

Suojelupiiriin kuuluvien majakoiden restaurointi edellyttää arvojen uudelleen inventointia ja tarvittaessa lisätutkimuksia, seuraavaksi alkaa suunnittelu ja siihen saa oikeuden vain vastaavalla lisenssillä toimiva arkkitehti/suunnittelija, joka vastaa myös rakennuksen valvonnasta.

Aika monet majakat sijaitsevat luonnonsuojelualueilla, mutta luonnonsuojelijat ovat sitä mieltä, että niiden majakoiden käyttö matkailukohteena ei tuota ongelmia, jos maankäyttö on järkevästi säädelty ja matkailijoiden liikkuminen ohjattu.

Viron postilaitos Eesti Post on julkaissut mielenkiintoisista majakoista muutamia postimerkkejä majakan kuvioilla. Tähän asti on postimerkkikuvia seuraavista majakoista: Pakri, Vaindloo, Ruhnu, Kunda, Vilsandi, Ristna, Kõpu, Mohni, Laidunina, Keri, Sorgu sekä Tallinnan ylempi ja alempi majakka (ks. <http://www.post.ee/tuletornid>).

Koska majakat ovat menettämässä roolinsa tärkeimpänä navigointivälineenä eikä majakkavartijan ei tarvitse automatisoinnin yhteydessä enää asua paikan päällä, majakan sivurakennuksille ei ollut enää käyttöä. Virossa on näitä asuinrakennuksia usein siirretty aikaisempien majakkavartijoiden yksityisomistukseen niin että, majakan ympärille on muodostunut yksityisomistuksessa oleva kiinteistö, joka usein estää majakalle pääsyä. Nykyisin on miehitettyä vain kolme majakkaa: Narva-Jõesuu, Ristna ja Naissaare. Viimeksi mainitusta poistuu työpaikka vuonna 2008.

Majakoissa tai niiden lähellä historiallisesti mielenkiintoisia teknologialaitteita ja erikoisrakennuksia (meripelastusasemat, erikoistarkoitukseen rakennettuja saunoja yms.), jotka voivat kiinnostaa vierailijoita. Tämä edellyttää kuitenkin kehittäjiä, jotka pystyvät ja haluavat esitellä niitä arvokkaita paikkoja sekä kouluttaa majakoille matkaoppaita.

Nykyisin yleisölle avoimia ovat vain kolme Viron majakkaa ja ne kaikki sijaitsevat Kõrgessaaren kunnassa Hiidenmaalla. Kyseiset majakat ovat Kõpu, Tahkuna ja Ristna (www.korgessaare.ee). Kuten kehittämissuunnitelman liitteenä olevasta taulukosta ilmenee, matkailun kannalta hyviä mahdollisuuksia on vielä monella Viron majakalla. Varmasti on suurta kiinnostusta myös sellaisiin majakkoihin, kuten Sõrven majakka Saarenmaalla. Samoin on moni pikkusaarella sijaitseva majakka kiinnostava ja ne olisi hyvä avata yleisölle ainakin kesäaikana. Tällaisia majakoita ovat Kihnu, Ruhnu, Vormsi, Vilsandi, Naissaare, Osmussaare ym. saaret, jossa on asustusta. Oma ongelmansa on pääsy asumattoman saaren majakoille. Nykyisin voi Kerin tai Vaindloon majakoita nauttia vaan mereltä tai noustaessa maihin pienveneellä, koska näillä saarilla ei ole sopivia satamia.

Rannikon majakoista mielenkiintoisempia ovat Pakri, Suurupi, Juminda, Narva ja myös Peipsijärven majakat.

Jos majakoita jostain syystä ei voi tai ei ole järkevä avata yleisölle, ne voivat kuitenkin olla matkareitin kohteina, jossa tarjotaan tietoja merenkulkuhistoriasta ja lisäksi niiden lähellä saa nauttia kauniista maisemista.

Majakkamatkailu maailmassa

Maailmassa on lähes 15 000 majakkaa ja niistä Itämerellä on noin 360. Kiinnostus majakoita kohtiin merikulttuurin kantajina aina kasvaa, harrastajat eri maissa ovat perustaneet muutamia

organisaatioita, pääasiassa harrastusseuroja, tavoitteena säilyttää historiallisia majakoita ja kehittää niiden vaihtoehtoisia käyttömahdollisuuksia. Suomessa on Suomen majakkaseurassa yli 400 jäsentä ja Ruotsissa yli 3000 jäsentä. Virossa perustettiin 12.12.2007 Viron majakkaseura, jossa on 36 perustajajäsentä, niistä 10 organisaatioita.

Maailman majakkaseura (World Lighthouse Society, www.worldlighthouses.org) on asettanut tavoitteekseen:

- edistää historiallisesti tärkeiden navigointivälineiden, ennen kaikkea majakoiden ja majakkalaivojen suojelua ja hoitoa sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla;
- kehittää yhteyksiä ja yhteistyötä kaikkien majakkaorganisaatioiden ja alan kannattajien välillä, vaihtaa tietoa, ideoita ja kehittää strategiaa.

Majakkamatkailussa tulee ottaa huomioon kaksi vierailijaryhmää – tavalliset matkailijat ja majakka-asiantuntijat. Matkailijoille riittää, jos he voivat tutustua majakan rakenteeseen sekä historiaan ja pääsevät korkeudesta katsomaan näköalaa. Asiantuntijat ovat kiinnostuneita majakan tornista, historiasta ja teknillisistä ratkaisuista (tulilaitteet, lyhtyhuone, lyhty ym.). Suunniteltaessa majakkamatkailua tulisi ottaa huomioon molemmat kohderyhmät ja kehittää niille eri matkareitit sekä -ohjelmat. Lisäksi on näille kohderyhmille luotava palvelut (majoitus, ruokailu, opastus, infopisteet) ja yhteydet majakoille (tiet, laivayhteydet jne.).

Majakkamatkailun mahdollisuudet Virossa ja Suomessa

Vahvuudet:

1. löytyy majakkamatkailun kehittämistä kiinnostuneita aktiivisia yrittäjiä, järjestöjä, kuntia sekä julkisen sektorin edustajia,
2. on useita mielenkiintoisia majakoita,
3. muutamat majakat ovat jo menestyneet matkailukohteina,
4. majakat sijaitsevat vetovoimaisissa paikoissa,
5. taustatieto majakoista aika hyvä,
6. Suomen merenkululaitos aktiivinen tukija,
7. majakkamatkailu työllistää syrjäseuduilla.

Heikkoudet:

1. monet majakat teknillisesti huonossa kunnossa,
2. pääsy pikkusaarten majakoille vaikea,
3. Eesti Veeteede Amet (Viron merenkululaitos) ei ole vielä aktiivisesti tukemassa vaihtoehtoisia käyttömahdollisuuksia majakoilla,
4. majakoilla ei löydy vielä riittävästi palveluja,
5. matkailijoilla on vaikea löytää tietoja majakoista ja tieto on pääosin vain kotimaan kielellä (suomi, ruotsi ja viro),
6. monet majakat ovat vasta odottamassa asiasta kiinnostanutta kehittäjää.

Mahdollisuudet:

1. kiinnostus majakkoihin on suuri,
2. majakoiden vaihtoehtoinen käyttöönotto laajenee,
3. ihmisillä on enemmän rahaa matkustaa,
4. EU:n rahoitus mahdollisuudet kehittämiseen hyvät,
5. vapaa liikkuminen EU:n piirissä laajenee,

6. markkinoilla on uusia majakkatuotteita (eri tapahtumien, esim. häiden järjestäminen, seminaaripalvelut, luontoretket, erikoisruokapalvelut yms.),
7. kansainvälinen yhteistyö majakkatoiminnassa ja -matkailussa laajenee.

Vaarat:

1. valtio ei rahoittaa riittävästi majakoiden kunnossapitoa, majakat häviävät,
2. naapurikiinteistöjen omistajien ristiriidat estävät pääsyä majakoille,
3. luonnon- ja muinaismuistojen suojelun vaatimuksien kiristyminen estää matkailusektorin kasvua rannikkoseudulla,
4. majakoiden yksityistäminen estää niiden ottamista julkiseen käyttöön.

Turvallisuuskysymyksiä

Majakat ovat suunniteltu navigointimerkeiksi ja siksi ne eivät vastaa kasvavan matkailun vaatimukseen. Turvallisuuskysymyksiä kannattaa pohdittava kahdesta syystä. Toinen niistä liittyy navigointilaitteiden häiriöttämään toimintaan ja sen takia rajoitetaan vierailijoiden pääsyä laitteiden luo. Toinen liittyy vierailijoiden turvallisuuteen. Yleisön vapaa kulku vaatii majakkakohtaisia sääntöjä ja tarvittaessa rakenteiden tukemista tai lisäämistä, järjestelyjä majakalle pääsemiseksi, vierailijoiden lukumäärän ohjaamista, ensiapumahdollisuuksia yms. Täytyy muistaa, että matkailijoiden oma kunto asetta vaatimuksia majakkamatkailun kehittämiseksi.

Ensimmäiseksi on suunniteltava pysäköintipaikat ja kävijöiden ohjaaminen, jotta on otettava huomioon reitin epätasaisuudet, korkeat portaat, viemärikaivot yms. vaaratilanteet. Alueelle tulisi lisätä huomautuksia ja varoituksia, tarvittavia aitauksia, nähtäville on laitettava hätänumerot yms.

Majakassa tulee lukita kaikki huoneet, joihin yleisön pääsy on kielletty. Erittäin tärkeä on varmistaa, että kohteet ovat turvallisia lapsille (kiipeämisen esteet, aitaukset, luukkulukitukset ym.). Majakkahenkilöstöä pitää koulutta ensiaputilanteisiin. Tarvittaessa on rajoitettava majakalla olevien kävijöiden määrää.

Tulevaisuuden näkymät vuosina 2008–2013

Visio

Vuonna 2013 on:

- Suomen ja Viron majakat ovat kansainvälisesti tunnettuja;
- yleisölle avoinna Suomessa vähintään 12 majakkaa ja Virossa vähintään seitsemän;
- matkareittien varrella on vähintään 20 Suomessa ja 12 majakkaa Virossa;
- sekä Virossa että Suomessa vierailee majakoissa vähintään 60 000 henkilöä vuosittain;
- ainakin Suomeen ja Viroon on perustettu kansallinen majakkatietokeskus
- matkailukäytössä oleville majakoille on laadittu laatukäsikirja, jossa otettu huomioon palvelu-, turvallisuus- ja ympäristönäkökohdat

Strategia

- Sidosryhmät keskittyvät majakkaseurojen ja yksittäisten majakoiden kehittäjätahojen ympärille.

- Tehdään yhteistyötä merenkulkuhallinnon viranomaisten ja muiden valtioviranomaisten kanssa, tavoitteena säilyttää ja saada majakoita yleiseen käyttöön.
- Kysynnän kasvaessa otetaan matkailukohteena sopivat majakat mahdollisuuksien mukaan käyttöön.
- Investointiin ja matkailutuotteiden kehittämiseen haetaan EU:n rakennerahaston ja muiden rahoitus lähteiden tukea.
- Tuotteita kehitetään ja markkinoidaan kansainvälisessä yhteistyössä.

Toimintasuunnitelma 2008 - 2013

Suomessa:

- Merenkululaitos selvittää mahdolliset majakkamatkailukohteiksi soveltuvat kohteet ja pyrkii saamaan niitä yleiseen käyttöön joko myymällä tai vuokraamalla majakoita.
- Bengtskärin majakkaa kehitetään Turun yliopistosäätiön vuodelle 2016 ulottuvan vision avulla.
- Muille matkailukäytössä oleville majakoille laaditaan visio.
- Matkailukäytössä oleville majakoille laaditaan laatukäsikirja IALA:n ohjeistuksen pohjalta.
- Luodaan yhteinen majakkatuotteita myyvä nettikauppa.
- Luodaan Suomeen majakkamatkailureitti, jossa on mukana majoituskohteet ja yhteydet saarilla oleville majakoille.
- Luodaan uusia omia ja yhteisiä majakkamatkailuun liittyviä tuotteita.
- Tiedotetaan kansallisesti ja kansainvälisesti Suomen majakkamatkailusta.
- Järjestetään vuosittain kansallinen majakkaseminaari.

Virossa:

- Saarenmaalla panostetaan Sörven majakan avaamiseen, kehitetään Sörven majakkakerros matkailutuotteeksi, pyritään korjaamaan Laiduninan päivämerkkiä ja liitetään se Etelä-Saarenmaan matkailureittiin.
- Hiidenmaalla jatketaan majakkakerroksen kohteiden ja palvelujen kehittämistä.
- Pikkusaarissa, jossa vierailijoiden määrä on pienempi, yritetään avata majakat yleisölle rajoitetusti tai tilauksesta (Abruha, Manija, Osmussaare ym.).
- Rannikon mielenkiintoisia majakoita otetaan käyttöön vierailukohteena (Tallinnan alempi majakka museona, Pakrin ja Suurupin ylempi majakka ym.) tai matkailureitin kohteena (Suurupin alempi majakka ym.).
- Eksklusiivisia lomamahdollisuuksia voidaan kehittää majakkakiinteistöllä saarissa, jossa on pysyvää asutusta (vaativat paljon investointia). Kohteina ovat Mohni, Sorgu, Keri, Vaindloo ym.

Kansainvälisessä yhteistyössä:

- Kehitetään majakkareittejä, -tuotteita, uusia käyttöideoita, tiedotus- ja markkinointiaineistoa yms.
- Luodaan yhteisiä majakkamatkailun markkinointi- ja tiedotusverkostoja.
- Vaihdetaan eri maiden välillä kokemuksia majakoiden säilyttämisestä ja uusiokäytöstä.

Mahdolliset rahoituslähteet majakkamatkailun kehittämiseksi Suomessa ja Virossa:

- EU:n rakennerahastot (erityisesti Interreg IV A,B,C, Leader+)
- Suomen ja Viron kansalliset kehittämisrahoituslähteet
- Pohjoismaiset rahoituslähteet
- Investointihankkeissa pankit ja muut investointiavustuksia antavat rahastot

LIITE1: Majakkamatkailun mahdolliset kohteet Virossa (taulukko)

LIITE 2: Suomen majakat (taulukko)

LIITE 3: Lähteet

Internet -lähteet:

Eesti Veeteede Amet (Viron merenkulkulaitos) / Viron majakoiden hakemisto:
<http://195.50.203.61:8010/SLAID1EN.HTM>
Hiiumaa, Läänemaa ja Saaremaa turismi arengukava 2013:
http://www.mv.hiiumaa.ee/uploads/File/arengukavad/laane_eesti_turismikava.pdf
Hiidenmaan majakkakierros: <http://www.hiiumaa.ee/tuletorn/finnish.php>
Majakat matkailutuotteeksi -hanke: www.lighthouse-tourism.net ja sen linkkisivut
Merenkulkulaitos / Suomen majakat: http://www.fma.fi/vapaa_aikaan/majakat
Suomen majakkaseura: www.majakkaseura.fi
Viron majakkaseura: <http://www.korgessaare.ee/index.php?page=210>
Viron majakat: <http://www.unc.edu/~rowlett/lighthouse/est.htm>
Väylienen varsilta -hanke: <http://www.helsinki.fi/hum/meh/merimerkit/>

Kirjalliset lähteet:

Aleksejev, I.(2000): Eesti tuletornid. Tallinn: GT Projekt, 123 s.
AISM-IALA. (2000): IALA Lighthouse preservation manual. 53 s.
Laurell, S. (1999): Suomen majakat. Merenkulkulaitos. 351 s.
Luige, A.(1982): Eesti tuletornid. Fakte ja meenutusi. Tallinn: Eesti Raamat, 107 s.
MTÜ Hiiumaa Turismiliit, (2004): Tuletorniring. Kärdla:, 42 s.
Pao, B. (2007): Sörve tuletorniring. Oma Saar (2 artikkelia)
Peetsalu, P.(2006): Eesti majakamaailm. Tallinn: Greif, 151 s.
Turun yliopistosäätiö (2007): Bengtskär visio 2016. 2 s.

